

*Львівська
Медієвістика*

Випуск 4

**ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ:
ТЕКСТ І КОНТЕКСТ**

Львівський
національний
університет
імені Івана Франка
Катедра
української
літератури
ім. акад. М. Возняка

Львів
Видавництво
«СВІЧАДО»
2013

УДК 82-97.09:[7.046:27-31]"15"

Образ Христа-Нареченого у «Розмишляні» Йоаникія Волковича

Ольга МАКСИМЧУК

У статті розглядається образ Христа, що представлений у «Розмишляні» Йоаникія Волковича як Божественний Наречений. Згідно з традицією християнського містицизму, Волкович послуговується еротичною символікою на позначення Христових почуттів до світу людей. Водночас Волкович наголошує на кенозисному характері милости Бога, любові-агапе, що проявляється у Його готовності допомагати своєму творінню.

Ключові слова: християнський містицизм, Пісня Пісень, шкільний театр, біблійна типологія, агапе, ерос, образ духовного шлюбу, мотив пошуку коханого.

У 1631 році в друкарні Львівського ставропігійного братства з'являється на світ віршований твір «Розмишляне о муці Христа, спасителя нашего», автором якого був православний чернець Йоаникія Волкович, священник Успенської церкви, викладач львівської братської школи. З приводу жанрової природи «Розмишляня» одностайної думки не існує. Наприклад, Володимир Кречотень зараховує його до жанру декламації¹. Михайло Возняк називає «Розмишляне» діялогом, що, порівняно із декламацією, передбачає відчутнішу драматизацію тексту². Микола Сулима вважає, що твір Йоаникія Волковича – це «літургійна драма, яка виконувалася за стінами церкви»³.

Текст «Розмишляня» складається з двох частин, перша і більша з яких присвячена подіям Страсної п'ятниці, тобто мукам і смерті Христа, натомість у другій йдеться про тріумф Господнього Воскресення, радість Церкви та

¹ Українська поезія. Середина XVII ст. / [упор. В. І. Кречотень, М. М. Сулима]. – Київ : Наукова думка, 1992. – С. 579.

² Возняк М. Діалог Йоаникія Волковича з 1631 р. // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – 1920. – Т. 129. – С. 33–79.

³ Сулима М. М. Українська драматургія XVII–XVIII ст. – Київ : Стило, 2010. – С. 62.

вірних душ. Така структура нагадує декламацію Андрія Скульського «Вѣршѣ з трагодіи «Христос пасхон» Григорія Богослова», котра з'явилася у тій же львівській друкарні роком раніше. Володимир Резанов стверджує, що причину подібності слід шукати у спільному претексті, на який взувалися обидва українські автори⁴. Ним є візантійська драматична поема «Христос пасхон» («Христос, що страждає»), яку традиція певний час приписувала Григорію Назіянзину (Богослову). Звісно, на українському ґрунті первісний текст зазнав деяких змін і трансформацій. На думку Василя Щурата, знаковою є настанова Скульського та Волковича уникати сцен, у яких би безпосередньо був присутній сам Христос⁵. Складається цікава ситуація, коли головний персонаж, рушій внутрішнього розгортання тексту та його змістове осердя, так і не з'являється на сцені, не має власних реплік. Про його хресний подвиг оповідають вісники – побожні душі. Подібним чином іде оповідь про Христове Воскресення, яке славословлять ангел, отроки, та алегоричні фігури-персонажі, наприклад, Радість Церкви. У першій, пасійній частині «Розмишляня» Волковича, на яку вочевидь вплинули західні богослужіння Хресної дороги⁶, спостерігачі Господніх мук завжди опиняються наче на крок позаду подій, описують чергове випробування Христа, що вже відбулося. При цьому самого Христа поряд із оповідачами вже немає, його відвели до наступного місця страждань. Побожні душі розпачливо запитують одне одного, куди їм податися далі, де віднайти їхнього любого Пана. Подібний механізм розвитку подій забезпечує першій частині «Розмишляня» напругу, динамічність сюжету, особливий мовний темп, яких до певної міри не вистачає другій, тріумфальній, частині декламації Волковича.

Отже, постать Христа є тільки незримо присутньою в тексті «Розмишляня». Проте читачі (та й глядачі свого часу) могли скласти певне уявлення про те, як автор репрезентує Христа, на основі реплік інших персонажів. Складається враження, що Волкович прагне створити неоднозначний, багатогранний «портрет» Ісуса, що поєднує маєстатичність та велич Слова, другої іпостасі Бога, з надзвичайною любов'ю та ніжністю, смиренням аж до муки хресної, що проявляються у людській природі

⁴ Резанов В. Драма українська. – Київ : З друкарні Української Академії Наук, 1926. – Вип. 1 : Вступ. Сценічні вистави у Галичині. – С. 30.

⁵ Щурат В. Г. Вибрані праці з історії літератури / [упоряд., вступ. ст. С. В. Щурата]. – Київ : Вид-во Академії наук Української РСР, 1963. – С. 87–88.

⁶ Ісіченко І., архієпископ. Історія української літератури: епоха Бароко (XVII–XVIII ст.) : навч. посібн. для студентів вищих навч. закл. – Львів : Святогорець, 2011. – С. 74–75.

Христа. З одного боку, дійові особи неодноразово величають Господа Паном, Царем, Творцем та Суддею. З другого боку, він є батьком, котрий з любови до своїх дітей сходить на земну юдоль, зодягається у людську плоть і прагне пошлюбити людство своїм голгофським подвигом:

Юж цар царем милости ку ней ураненный,
Упреймою любовью миле уязвленный.
За малжонку охотне собѣ обирает,
Неотмѣнный на крестѣ шлюб миле приймає⁷.

Тема страждання, акцентована у першій частині «Розмишляня», зумовлює те, що Христос постає переважно не Володарем Всесвіту, Пантократором, а стражденим Спасителем, розіп'ятим нареченим. Тут, очевидно, позначилася месіянська концепція пророка Ісаї, згідно з якою Господь «...наші недуги взяв на себе, він ніс на собі наші болі. Ми ж, ми гадали, що його покарано, що Бог його побив, принизив» (Іс. 53:4). За Волковичем, саме любов прокладає місток між небом і землею, Христом-Божим Словом і Христом-жертвою:

Горливая Божія милость то справила,
Же єго на той падол мѣзерный звабила.
Же єго чловеченства шатою прикрила,
Рабій зрак а послѣдній на него взложила⁸.

Священний шлюб на хресті не лише звільняє людство з-під влади зла, а й дає змогу Христові підняти свою наречену-Церкву до небесних вершин. Вірна душа має з радістю прийняти цей дар божественного при-ниження, кенозису, і взаємно покохати Господа:

Радуйся, же-сь єст честно славно вознесенный,
Безцѣнною цѣнною любо откупленный.
Радуйся, а взаємне огнем распалися
Милости к Богу, в духу миле веселися⁹.

Варто зауважити, що традиція зображати любов Бога до людського творіння через метафору шлюбу неодноразово представлена в Біблії, як

⁷ Українська поезія. Середина XVII ст. – С. 169.

⁸ Там само. – С. 154.

⁹ Там само. – С. 170.

у Старому, так і у Новому Завітах (зокрема, у пророків Єремії, Єзекиїля, Осії, посланні ап. Павла до Єфесян тощо). Втім, у християнській традиції найбільше зверталися до символіки подружжя, взаємин двох закоханих представники містичного богослов'я. Дмитро Чижевський наголошує на тому, що християнська містика формувалася під потужним впливом неоплатонізму, а також образности та стилістики, запозичених із біблійної книги Пісні Пісень¹⁰. Тому не випадково представники християнського містицизму Оріген¹¹, Григорій Нисський¹², Бернар із Клерво¹³ створюють коментарі на Пісню Пісень, вбачаючи у її любовних діялогах алегоричне свідчення божественного почуття до людини.

Проте у XX столітті концепт любови, представленої у творчості християнських містиків, зазнав переоцінки. Шведський теолог Андерс Нигрен закидає своїм попередникам підміну християнської любови-агапе на еліністичну ідею любови-еросу¹⁴. Пропагуючи античний ерос, тобто любов висхідну, за допомогою якої людина піднімається до божественних сфер, богослови-неоплатоніки, на думку Нигрена, применшують вагу любови нисхідної, тієї, що привела Господа на землю. Якщо для еросу характерні практики споглядання, внутрішньої аскези, що покликані забезпечити індивідуальне спасіння, то агапе є любов'ю дієвою, спрямованою на служіння іншим, саможертвною. Еросне прагнення душі до Бога базоване на наївній самовпевненості людини, що вважає, наче власними зусиллями може «обожитися», поєднатися з Абсолютом. Натомість ті, хто приймають любов-агапе, смиренно розуміють власну неспроможність подолати прірву між двома природами, земною та небесною, тому покладають надію тільки на милість Христа.

¹⁰ Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди ; [підготовка тексту й переднє слово проф. Леоніда Ушкалова]. – Харків : Прапор, 2004. – С. 71.

¹¹ Origen. The Song of Songs. Commentary and Homilies ; [translated and annotated by R. P. Lawson]. – Westminster, Maryland : The Newman Press. – London : Longmans, Green and Co, 1957. – 386 p.

¹² Нисский Г. Точное изъяснение Песни песней Соломона // Творения св. Отцов в русском переводе (при Московской духовной академии) : в 55-ти т. – Москва : Типография В. Готье, 1862. – Т. 39. – 408 с.

¹³ Клервоский Б. Проповеди на Песнь Песней [Електронний ресурс] / Бернад Клервоский. – Режим доступу : <http://krotov.info/acts/12/2/clervo2.htm> [зчитано 9.11.2011].

¹⁴ Nygren A. Agape and Eros. The Christian Idea of Love ; [translated by Philip S. Watson]. – Chicago : The University of Chicago Press, 1982. – 764 p.

Теорія Нигрена викликала багато дискусій, проте, здається, її можна застосувати як інтерпретаційну платформу для того, аби краще зрозуміти концепцію любови та роль Христа-нареченого у тексті Йоанікія Волковича. З одного боку, Волкович постійно послуговується символікою, яку Нигрен кваліфікує як еросну. Згадки про вогняне почуття, любовну рану, яка бере свій початок чи не з грецького міфу про стріли Купідона¹⁵, є наскрізними в обох частинах «Розмишляня»:

Слово вѣчноє огнем милости зраненно
Ку человеку, а праве лютѣ уязвленно¹⁶.

З іншого боку, ініціатива порятунку тут належить саме Христу, зрештою, Він є джерелом любови, першим, хто робить крок назустріч людині. Звісно, людина має відгукнутися на його поклик, але її дія є радше чином у відповідь:

Милостю к тобѣ и мы, о творче, палаєм.
Тую завше мѣтъ в сердцу усилне жадаєм.
Тую вевнутр нас рач сам, пане, разжарити,
Наше серце ку тобѣ mocno приліпити¹⁷.

Крім того, не варто забувати, що Волкович звертає увагу не так на божественну природу Христа, як на його подвиг самоприниження, що є ознакою присутності любови-агапе. Таким чином, у «Розмишляні» поєднуються неоплатоністичний мотив сакрального шлюбу з посиленою увагою до образу Христа як людини. Якщо впливи християнського неоплатонізму найбільше відчутні у патристів олександрійської школи, то земне життя Христа більше цікавить представників антиохійського богослов'я¹⁸. Кількоразово у тексті натрапляємо на згадку про людську плоть як ризу, одяг, у який зодягається Слово:

Бога-отца хотячи годне ублагати,
Долг от человека винный достойне отдати.

¹⁵ Origen. *The Song of Songs. Commentary and Homilies*. – P. 315. Див. також: Nygren Anders. *Agape and Eros. The Christian Idea of Love*. – P. 434, 445–446.

¹⁶ Українська поезія. Середина XVII ст. – С. 170.

¹⁷ Там само. – С. 154–155.

¹⁸ Elliott M. W. *The Song of Songs and the Christology in the Early Church*. – Tübingen : Mohr Siebeck, 2000. – P. 156.

В шату ся чловеченства рабско одѣває,
Кровь пренайдорозшюу гоине проливаєт¹⁹.

Шотландський дослідник Марк Елліот стверджує, що метафора плаща, покривала на позначення людської природи Христа є найбільш репрезентованою в антиохійській традиції, що, в свою чергу, залежна від сирійської християнської образності²⁰.

Таким чином, стверджувати, що український автор перебував цілком у дискурсі олександрійської школи, не випадає. Проте образ містичного Нареченого, мотив шлюбу двох натур були доволі популярними у бароковій культурі Європи. Той же Резанов у передмові до видання шкільних драм великоднього циклу зауважує, що на українську творчість значний вплив справляв єзуїтський театр, де дійовою особою часто виступала алегорична постать *Miłość Boska, Amor Divinus*²¹. У вступній частині до видання різдвяних драм науковець наводить уривок із латиномовної п'єси «Христос загублений і знайдений» (1680 р., рукописний збірник мюнхенської Staatsbibliothek), в якому основу розгортання сюжету становлять взаємини між душею-царівною та її нареченим Христом, котрі обмінюються звірваннями, надзвичайно подібними до діялогу закоханих із Пісні Пісень²². Польський дослідник Чеслав Гернас говорить про входження в польську барокову літературу особливого поняття робожпей *miłości* (побожної любови), чому прислужився переклад латиномовних поезій Якоба Понтана зі збірки «*Floridorum libri octo*» (1595), здійснений на самому початку XVII століття Станіславом Ґроховським (його «*Wirydarz abo Kwiatki rymów duchowpnych o dziecięciu P. Jezusie*» було надруковано в 1607 р.)²³. Сповнена еротичної символіки, поезія Понтана має за джерело образности знову-таки Пісню Пісень, цитати та парафрази з якої з'являються і в епіграфах, і у самих віршах, побудованих за принципом діялогу, що імітує розмову Диви Марії (коханої), її Сина (коханого), дочок Сіону²⁴. Отже, постать небесного

¹⁹ Українська поезія. Середина XVII ст. – С. 170.

²⁰ Elliott M. W. *The Song of Songs and the Christology in the Early Church*. – P. 59.

²¹ Резанов В. Драма українська. – Київ : З друкарні Української Академії Наук, 1925. – Вип. 3 : Шкільні діїства великоднього циклу. Додатки. – С. 36.

²² Резанов В. Драма українська. – Київ : З друкарні Української Академії Наук, 1927. – Вип. 4 : Шкільні діїства різдвяного циклу. – С. 28–31.

²³ Hemas Czesław. *Barok*. – Warszawa : Państwowe wydawnictwo naukowe, 1976. – S. 41.

²⁴ Pontanus J. *Floridorum libri octo* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldcat.org/title/jacobi-pontani-floridorum-libri-octo/oclc/46207324?title&detail&page=f>

Нареченого, репрезентована у тексті Волковича, є закономірним продовженням загальноєвропейської тенденції вдаватися до шлюбної тематики, мови любовців на позначення стосунків, які єднають Бога та його вірних. Не дивно, що Христос у «Розмишляні» постає насамперед як *пан любий, облюбенец милий, вожделенний та пресладкий*. Водночас, спільним претекстом для більшості згаданих творів виступає старозавітна книга Пісні Пісень. Не оминає її впливу й український автор.

Михайло Возняк звертає увагу на подібність «Розмишляня» до численних польських шкільних драм другої половини XVI – початку XVII ст.²⁵ Отже, можна припустити, що український автор був знайомий з єзуїтським театром західного типу. Тому не випадково у його тексті помітні риси, характерні для європейської шкільної драматургії посттридентського періоду. Наприклад, Микола Петров зауважує, що викладачі єзуїтських колегій, працюючи над текстами для постановок на сцені, використовували прийом паралелізму, зокрема пояснювали євангельські події через приклади зі Старого Завіту²⁶. Подібний діалог двох Завітів присутній і в «Розмишляні» Йоаникія Волковича. Автор не просто створює чергову варіацію на тему страждань і Воскресення Христа. Волкович прагне урухомити свій текст, зробити його динамічнішим, використовуючи старозавітні образи та мотиви в контексті Євангелій. Христос у «Розмишляні» уподібнюється до Самсона, Єремії, Михея, Товії. Серед ряду персонажів-прототипів Спасителя, які з'являються у тексті декламації, є також Соломон, один із головних персонажів біблійної Пісні Пісень. Цікаво, що Волкович, порівнюючи Христа з ізраїльським царем, вільно переказує саме піснєписенну цитату:

Ото Соломон, котрого вѣнчала
Матка, в женитвы день короновала²⁷.

До порівняння, з Острозької Біблії: «Изыидѣте, и видѣте в цари Соломону в вѣнцы в немѣже вынча его мати в день женитвы его, и в день веселія сердца его» (Пісн. 3:11). У «Розмишляні» царська діядема

ame&url=http%3A%2F%2Fwww.uni-mannheim.de%2Fmateo%2Fcamena%2Fpont%2Fte01.html%26checksum%3D3876eec4ae043b17c4e30ad26889a8d0&linktype=digitalObject [зчитано 9.11.2011].

²⁵ Возняк М. Діалог Йоаникія Волковича з 1631 р. – С. 41–42.

²⁶ Петров Н. И. Очерки из истории украинской литературы XVII и XVIII веков. Киевская искусственная литература XVII и XVIII вв., преимущественно драматическая. – Київ, 1911. – С. 62.

²⁷ Українська поезія. Середина XVII ст. – С. 163.

перетворюється на колuche терня, яким римські воїни у насмішку коронують Христа.

Привертає увагу те, що Соломон у Пісні Пісень також є нареченим. Традиція знаходить в його постаті типологічну (за Нортропом Фраєм) вказівку на Христа бере свій початок від найперших християнських екзегетів, зокрема, Оригена, котрий у своїх «Коментарях на Пісню Пісень» вказує, що справжнім автором та головним персонажем тексту є Соломон небесний, той, хто приносить вічний спокій і мир²⁸. Можливо, на семантику вінця та на зближення образів Христа і Соломона вплинуло тлумачення Пісні Пісень філона Карпафійського, відоме в Україні ще з часів Середньовіччя²⁹, а на Заході перевідкрите у XVI ст.³⁰ Екзегет говорить про пошлюблення Церкви під час Господнього подвигу на хресті та про вінець із терня, який засвідчив цю єдність³¹. Метафора Христа-Соломона трапляється і в польській драмі Валента Бартошевського «Тінь погребу Господа Ісуса» (1630), що мала безпосередній вплив на твір Волковича³².

Нортроп Фрай називає типологічність визначальною ознакою, що вирізняє Біблію серед усього світового літературного канону. Для Фрая «типологія – риторична фігура, що рухається в часі: тип існує в минулому, антитип – у теперішньому, або ж тип існує в теперішньому, а його антитип – у майбутньому»³³. Волкович свідомий того, наскільки ця фігура є знаковою для біблійного тексту, тому використовує типологічне конструювання образів у своєму творі: типові піснєписенного Соломона відповідає антитип Христа-нареченого, увінчаного весільним вінцем. Дуальна структура прийому позбавляє текст одновимірності, ускладнює його хронотоп. Типологія є запорукою біблійної діяхронічності, створюючи ефект розгортання тієї самої події у кількох часових вимірах³⁴. Подібний принцип забезпечує

²⁸ Origen. The Song of Songs. Commentary and Homilies. – P. 53.

²⁹ Алексеев А. А. Песнь Песней в древней славяно-русской письменности. – Санкт-Петербург : Ин-т русской литературы (Пушкинский Дом) РАН ; «Дмитрий Буланин», 2002. – С. 48–49.

³⁰ Delville Jean-Pierre. Le Cantique des cantiques au XVIe siècle: vers l'unité du sens // Regards croisés sur le Cantique des cantiques ; [dir. Jean-Marie Auwers]. – Bruxelles : Éditions Lessius, 2005. – P. 36, 56.

³¹ Алексеев А. А. Песнь Песней в древней славяно-русской письменности. – С. 93.

³² Возняк М. Діалог Йоаникія Волковича з 1631 р. – С. 43.

³³ Фрай Н. Великий код: Біблія і література / Переклад з англ. : Ірина Старовойт. – Львів : Літопис, 2010. – С. 129.

³⁴ Там само. – С. 133.

багатоплановість образу Спасителя у «Розмишляні»: провіщення про божественного Нареченого, яке християнський автор вбачає у Старому Завіті, дозволяє говорити про місянський прихід Христа як подію, що розриває синхронічну повторюваність мітологічного світогляду.

Привертають увагу ще кілька уривків із «Розмишляня», у яких Христос уподібнюється до втраченого коханого, зниклого нареченого. Побожні душі, дізнавшись про смерть Христа, розпачливо шукають, де поховане його тіло:

[Душа побожня] 1

О сіонські цорки, повѣйте, где взято,
В котрії кгдахи пана нашего принято?

[Душа побожня] 3

Повѣйте, любимии, где наш пребывает,
Где превозлюбленный наш, уснув, почивает?³⁵

До порівняння, з Острозької Біблії:

«Възвѣсти ми егоже възлюби душа моя,
гдѣ пасеши (и) где опочиваеши въ полудне» (Пісн. 1 : 7),
«Видѣсте ли егоже възлюби душа моя» (Пісн. 3 : 3).

Мотив загубленого нареченого, що дійсно може бути ремінісцентним до Пісні Пісень, а також до євангельської історії про зустріч Марії Магдалини та воскреслого Христа, неодноразово представлений в українській бароковій літературі, насамперед у шкільних драмах. До прикладу, алегорична фігура Побожности, виведена на кін у драмі «Торжество Естества Человѣческаго» (1706), долає довгий шлях пошуку в надії віднайти Господа-нареченого:

Пойду искати многими стезями,
Камо шествова любимий стопами;
Аще обращу святы его слѣди,
Избѣгну бѣди³⁶.

У «Трагедо-комедії» Сильвестра Ляскоронського (1729) Діва Марія виголошує подібні наміри:

³⁵ Українська поезія. Середина XVII ст. – С. 162.

³⁶ Резанов В. Драма українська. – Вип. 3 : Шкільні дієства великоднього циклу. Додатки. – С. 239.

Пойду слезя во вся страни
Тя ради, сину коханій.
Дщери Сионскія, рцѣте,
Гдѣ ти, гдѣ єси, мой свѣте?³⁷

У цьому монолозі, що корелює з популярним в українському бароко жанром богородичних плачів, мати звертається до свого Сина, проте для релігійної свідомости два образи – Божої родительки та Божої нареченої – контамінуються воєдино. Подібним чином, Христос є людським дитям та нареченим людства, відповідно до його двох природ – земної та небесної.

Схоже, на українські терени мотив пошуку нареченого прийшов із католицької Європи, можливо, через посередництво єзуїтського театру. У вже згаданій німецькій виставі «Христос загублений і знайдений» йдеться про те, як «відганяє Душа християнська, зваблена гріховними почуваннями, від себе Христа, а потім тільки пошукавши з великим трудом знаходить»³⁸. Віддані юнаки, дійові особи польської шкільної вистави «Drama Sepulchrum Jesu Christi», подібно до побожних душ із «Розмишляня», кличуть Господа, сподіваючись його віднайти, тоді коли він вмирає, розіп'ятий на хресті³⁹. Отже, мотив пошуків, до якого вдається Йоаникія Волкович, є закономірним продовженням європейської традиції, що надалі набуватиме ще більшої популярности в українській бароковій літературі.

Безумовно, постать Христа-нареченого є центральною у декламації Йоаникія Волковича, незважаючи на те, що, згідно з традиціями української барокової драми, Господь жодного разу не з'являється безпосередньо як дійова особа. Його вогненна любов увиразнюється у протиставленні величі Христа-творця та мізерної плоті, яку він радо прийняв, щоби взяти на хресті містичний шлюб зі світом людей. Подібно до багатьох його сучасників, Волкович послуговується стилістикою Пісні Пісень. При цьому еротична (за Нигреном) образність гармонійно поєднується із концептом агапе, любови жертвної, яка величчю свого подвигу здатна повести за собою численні душі. Христос у «Розмишляні» Йоаникія Волковича є уособленням миру та милосердя, другим Соломоном, на пошуки якого варто віддати усе своє життя.

³⁷ Резанов В. Драма українська... – С. 306.

³⁸ Резанов В. Драма українська. – Вип. 4 : Шкільні дійства різдвяного циклу. – С. 27.

³⁹ Резанов В. И. Из истории русской драмы. Школьные действия XVII–XVIII вв. и театр иезуитов. – Москва : Синодальная Типография, 1910. – С. 174.

**The Image of Christ the Bridegroom
in *Rozmyshlianie* by Joanykii Volkovych**

***Oliha* МАКСИМЧУК**

The image of Christ as a divine Bridegroom represented in *Rozmyshlianie* (Contemplation) by Joanykii Volkovych is examined in the article. According to the tradition of the Christian mysticism, Volkovych uses the erotic symbols describing Christ's feelings towards the mankind. At the same time, Volkovych underlines the kenotic character of God's mercy, or agape love, which reveals His readiness to help His creation.

Key words: Christian mysticism, *Song of Songs*, school theatre, biblical typology, agape, eros, image of the divine marriage, motif of seeking the beloved.
